

Hikmet Yurdu, Yıl: 3, S.5 (Ocak-Haziran 2010), ss. 239 - 250

Descartes'ın Ahlâk ve Mutluluk Anlayışı

Yrd. Doç. Dr. Yaşar Türkben

Artvin Çoruh Üniv. Fen Edebiyat Fak. Felsefe Bölümü

yasarturkben@hotmail.com

Özet

Descartes, mutluluğu tam bir ruh memnurluğu ve iç hoşnutluğu olarak tanımlar. O mutluluğu erdeme, erdemin de aklın iyi kullanılmasına bağlı olduğunu iddia etmektedir. Gücümüz dahilinde olan en yüksek iyinin ıslah edilmiş irade olduğunu akıl bize göstermektedir. Descartes ihtirasların insan yaşamının önemli bölümünü oluşturduğunu ileri sürmektedir. Mutlu olmak için bu ihtirasları kontrol etmek gerekir.

Anahtar kelimeler: Mutluluk, akıl, erdem, ihtiraslar, irade.

Abstract

Descartes' Ethics and Happiness Understanding

Descartes explain happiness as a perfect satisfaction of mind and inner pleasure. He claims that happiness relies upon virtue, and the virtue depends upon the employment of reason. Furthermore, the reason shows that the greatest good within our power is the refinement of the will. Descartes argues that the passions form an important part of a human life. To be happiness we should control them.

Key words: Happiness, reason, virtue, passions, will.

Giriş

Batı felsefesinde akla üstün bir mevki verme gayreti 17. yüzyılda Descartes ile zirve noktasına çıkmaktadır. Descartes, bu süreçte öne sürdüğü metodik şüphe anlayışıyla ve "bilinç" üzerine kurduğu metafizikle dikkatleri üzerine çekmektedir. Ruh ile beden arasında keskin bir ayrılık ön gören Descartes, bilinçten yola çıkarak Tanrı'nın varlığına ulaşmaktadır. O dış dünyaya ait bilgimizin güvencesi olarak da Tanrı'yı göstermektedir. Descartes bu şekilde bilinç, Tanrı ve tabiat hakkında akla dayalı felsefi bir sistem ortaya koymaktadır. Düşüncelerini ortaya koyarken kavramların açık-seçik olmasına da büyük özen göstermektedir.

Descartes “*Felsefenin İlkeleri*” adlı eserinin önsözünde felsefeyi “bilgeliği inceleme”, bilgeliği de yalnız işlerimizde tedbir değil, hayatın sevk ve idaresi dahil, insanın bilebildiği bütün şeylerin tam bilgisi¹, olarak tanımlamaktadır. Felsefeyi bir ağaca benzeten Descartes’e göre, onun kökü metafizik, gövdesi fizik, dalları da ahlâk, teknik ve hekimliktir. Ona göre, ahlâk ilkelerine ancak hikmet ağacının kökünden ve gövdesinden geçtikten sonra ulaşılabilir.² Başka bir deyişle, insanı mutlu kılacak olan bu ahlâk ilkeleri felsefi bilgi neticesinde elde edilmektedir. Ancak her şeyi ilk nedenleri ile bilmeyi gaye edinen filozof, bu yolculuğu esnasında hayatın işlerini düzene koymak için bir ahlâk edinmelidir. Bu, hakikati arama sürecinde işlerimizde kararsız kalmamak ve elimizden geldiği kadar bahtiyar yaşamak için tutulması gereken bir yoldur.³

Descartes’in düşünce siteminin hem başında, hem de sonunda ahlâk vardır. Başında “eğreti ahlâk, sonunda temelli ahlâk bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Descartes, eğreti ahlâkın, bizi “*bahtiyar*”, temelli ahlâkın ise bizi “*mesut*”⁴ edeceğini ileri sürmektedir.

Bahtiyarlık Ve Eğreti Ahlâk

Descartes hakikat arayışını “yeni bir ev yapma”⁵ şeklinde ifade etmektedir. Ona göre, oturduğumuz evi yeniden yapmaya başlamadan önce, malzeme biriktirmek ve projeyi hazırlayacak bir mimar bulmak gerektiği gibi, bu esnada bize kalmak için başka bir ev de gereklidir. Descartes’a göre, hakikat yolculuğuna çıkan kimse zaman zaman tereddüt içinde kalacak ve bu da kişiyi mutsuz edecektir. Çünkü hayatın akışı durdurulamaz. Sürekli hayatın akışı içerisinde birtakım kararlar vermek durumun kalırız. Bu yüzden, Descartes bu süre zarfında eğreti bir ahlâk kabul etmemiz gerektiğini ileri sürmektedir. Descartes eğreti ahlâkın ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır:

¹ Mehmet Karahasan, çevirisini yaptığı Descartes’in *Ahlak Üzerine Mektuplar* adlı eserin ön sözü, MEB, Ankara 1992, s. III-IV

² Bkz. Descartes, *Felsefenin ilkeleri*, çev. Mehmet Karahasan, MEB, Ankara 1997, s. 17

³ Karahasan, “Ön söz”, s. III-IV.

⁴ Bkz. Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 28-29.

⁵ Descartes, *Metot Üzerine Konuşma*, çev. Mehmet Karahasan, MEB, Ankara 1997, s. 25.

⁶ Descartes, *Metot Üzerine Konuşma*, s. 25-9.

Tanrı'nın çocukluğumdan beri içinde yetişme lütuf ve inayet buyurduğu dine sağlamca bağlı kalarak, memleketimin kanun ve âdetlerine itaat etmek, başka bir şeyde de kendimi, birlikte yaşadığım kimselerin en akıllıları tarafından umumiyetle amel olunan, en ölçülü ve aşırılıktan en uzak kanaatlere göre idare etmekte.

İkinci düsturum elimden geldiği kadar işlerimde karar ve sebat sahibi olmak ve en şüpheli kanaatleri bile, bir defa kabule karar verdikten sonra, pek emin ve şaşmaz kanaatlermiş gibi da-ima sebatla takip etmekte.

Her zaman talihten ziyade kendimi yenmeye ve dünyanın düzeninden çok kendi arzularımı değiştirmeye ve umumiyetle düşüncelerimizden başka hiç bir şeyin tamamıyla elimizde olmadığına, dolayısıyla dışımızda olan şeyler hakkında elimizden geleni yaptıktan sonra gücümüzün yetmediği bütün şeylerin, bizim için mutlak olarak imkânsız olduğuna inanmaya alışmaya çalışmaktı.

En sonra, bu ahlâka sonuç olarak, insanların bu hayatta yaptıkları türlü işleri, içlerinden en iyisini seçebilmek için, bir gözden geçirmek istedim; başkalarının meşguliyeti hakkında bir şey söylemek istemem; fakat kendime gelince, yaptığım işte, yani bütün hayatımı, aklımı işletmekte ve kabul ettiğim metodu güderek gücümün yettiği kadar hakikatin bilgisinde ilerlemekte kullanmaya devam etmekten daha iyi bir şey yapamayacağıma inandım.

Descartes'a göre, ahlâkın nihai amacı, yalnız bilgelikle elde edilebilecek olan *en yüksek iyidir*. Mutluluk bilgeliğin meyvesidir. Descartes, eksik ve eğreti ahlâk bize mutluluğu vermese bile, bu ahlâk sayesinde hiç değilse "bahtlı", başka bir deyişle tabii ve sosyal çevremizle uyumlu bir hayat sürebileceğimizi düşünmektedir. Eğreti ahlâk, Descartes'ın yukarıdaki ev metaforunda belirttiği gibi, yeni bir ev yapılıncaya kadar, geçici olarak sığınılacak bir yerdir. Ancak şu hususu dikkatten uzak tutmamak

gerekir. Descartes'ın bu akıl yürütmesinden eğreti ahlâkın sadece bilge kişiler için "geçici" olduğunu anlıyoruz. Sıradan insanlar, hikmet sahibi olmayan çoğunluk için eğreti ahlâk kalıcı olmak durumundadır. Başka bir deyişle onlar "gece konu" da hayatlarını tüketmek durumundadırlar.

Mutluluk Ve Temelli Ahlâk

Descartes mutluluk ile ilgili düşüncelerini 4 ağustos 1645 Prenses Elisabeth'e yazdığı mektupta dile getirmektedir. Descartes'a göre, mutluluk tam bir ruh memnunuğu ve iç hoşnutluğundan ibarettir. Mutluluk talih sonucu elde edilecek bir şey değil, aksine talihten yardım göremeyen bilgilerde bulunur. Böylece ona göre, mutluluk ruhu memnun ve hoşnut yaşatmaktan başka bir şey değildir.⁷ Descartes mutlu bir hayat sürmek için üç kurala uymak gerektiğini belirtir.

1) Hakikatin Bilgisine Sahip Olma

Temelli ahlâkın birinci kuralı, "hayatın her fırsatında yapmak veya yapmamak gerekeni bilmek için, her zaman elden geldiği kadar, düşünceyi kullanmaya çalışmaktır."⁸ Descartes, rasyonalist bir ahlâk anlayışı benimsemektedir.⁹ Rasyonalist ahlâk anlayışının en önemli iddiası, ahlâkın temel ilkelerinin evrensel ve zorunlulukla geçerli ve a priori oldukları iddiasıdır.¹⁰ Başka bir ifade ile, bu anlayışa göre, ahlâki ilke ve kuralların geçerliliği deneyimde değil, akıl ya da vicdandadır. Rasyonalist ahlâk anlayışı, ahlâken iyi ve doğru olana karar verirken, duygu ya da harici bir otorite yerine, akla başvurmamız gerektiğini savunur.

Descartes'ın felsefi ağacı göz önüne alınca, mutluluğun "doğru bilgi" ile olan ilişkisi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zira, kök olmadan ağacın meyve vermesi düşünülemez. Bu yüzden ona göre mutluluğu elde etmenin ilk şartı "doğru bilgi"ye sahip olmaktır.¹¹ Descartes "bilgelikten" Antikçağdaki bazı düşünürlerin anladığı gibi, sadece işlerimizde

⁷ Bkz. Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 29

⁸ Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 30

⁹ Erişirgil Descartes'ın stoacıardan etkilendiğini belirtmektedir. Bkz. Mehmet E. Erişirgil, *Descartes ve Kartezyenler*, sadeleştiren: Erdoğan Erbay, Ali Utku, Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 132.

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Etiğe Giriş*, Paradigma, İstanbul 2002, s. 27.

¹¹ Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 29 vd.

“ölçülü” olmayı kastetmemektedir. Onun bilgelik anlayışının içine, hayatımızın sevk ve idaresinde uymamız gereken bilgiler, bunun yanı sıra sağlığımızı korumak ve bütün zanaatların icadı için bilebileceğimiz her şeyin bilgisi girmektedir. Bu bilgiye sahip olmanın yolu da “ilk nedenlere” sahip olmaktan geçmektedir. Bu yüzden ona göre, hakikati arayan kimse ilk önce bu “ilk nedenlerin” bilgisini elde etmelidir. Ancak bu ilkelere de iki şart bulunmalıdır¹²: “Birincisi, bu ilkeler o kadar açık ve apaçık olmalıdır ki insan aklı onları dikkatle tetkike koyulduğunda doğruluktan şüphe etmesin; ikincisi, geriye kalan bütün nesnelere var olmadığı halde dahi bilinebilmeli, fakat buna karşılık, ilkeler var olmayınca başka şeyler bilinmemelidir...” Bu ilkelere sahip olmanın kişiyi mutlu kılacağını çoğu kimsenin kavrayamadığını ya da elde edilmesini mümkün görmediğini belirten Descartes, insanların bu bilgiyi elde edebileceklerine kanaat getirmeleri durumunda, elde etmek için var güçleriyle çalışacaklarını iddia etmektedir. Descartes, iman ışığının yardımı olmadan yalnız “tabii akıl” ile bakıldığında “en üstün iyinin” “ilk nedenlerin bilgisi”¹³ olduğunun kolayca anlaşılacağını ileri sürmektedir.

Sağlam, güvenilir bilgi ise ancak doğru bir metot ile elde edilebilir. Descartes bu metodu “Metot Üzerine Konuşma” adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir¹⁴:

Doğruluğunu apaçık olarak bilmediğin hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemek, başka bir ifade ile acele hüküm vermekten ve peşin hükümlere saplanmaktan dikkatle çekinerek, verilen hükümlerde ancak kendilerinden şüphe edilmeyecek derecede açık ve seçik olarak kavranılan şeyleri bulundurmak.

Ele alınan güçlüklerden her birini, mümkün olduğu ve daha iyi çözümlenmek için gerektiği kadar bölümlere ayırmak.

En basit ve bilinmesi en kolay şeylerden başlayarak, tıpkı basamak basamak bir merdiven çıkar gibi, azar azar en zor ve karmaşık olanların bilgisine kadar yükselmek için hatta tabiatları gereğince birbiri ardınca sıralanmayan şeyler arasında bile

¹² Descartes, *Felsefenin ilkeleri*, s. 6.

¹³ Descartes, *Felsefenin ilkeleri*, s. 8.

¹⁴ Descartes, *Metot Üzerine Konuşma*, s. 20-21.

bir sıra bulunduğunu farz ederek, düşünceleri bir sıraya göre yürütmek.

Hiçbir şeyin unutulup ihmal etmediğinden emin olmak için, her tarafta birçok sayışlar ve tekrarlar yapmak.

Descartes bu metot sayesinde başka insanların sahip olmadığı birtakım hakikatlere sahip olduğunu ve bunun kendisini son derece mutlu ettiğini belirtmektedir. Ona göre, gücümüzün yettiği bütün bilgileri edinmemizi sağlayan bir metot takip etmediğimiz takdirde, arzularımıza sınır çizemez ve dolayısıyla mutlu da olamayız.¹⁵ Çünkü irademiz ancak anlayışımızın kendisine iyiyi veya kötüyü göstermesine göre, bir şeyi istemeye veya istememeye karar verdiğinden, iyi hareket etmek için, iyi hüküm vermek gerekir. Ona göre, iyi hüküm bütün faziletlerin kaynağıdır.

Descartes için ileri sürülen bu ilkeler bireyin mutluluğunun yanı sıra toplumun mutluluğu için de son derece önemlidir. Ona göre, “zihnin bilebildiği her şeyi içine alan felsefi bilgiye”¹⁶ sahip olan toplumlar, diğer barbar toplumlardan ayrılırlar. Bir toplumda yaşayan insanlar ne kadar çok felsefeyle uğraşırlarsa, toplum da o derecede incelmış, medenileşmiş olur. Bu yüzden Descartes bir toplum içinde filozofların bulunmuş olması, o devlet için büyük bir ayrıcalık olduğunu düşünmektedir. Kişinin hakikat arayışına giren kimselerle beraber bulunmasının iyi olduğunu, ancak daha iyi olanın kişinin bizzat kendisinin bu arayışa girmesi olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Çünkü ona göre, kişinin kendi gözleriyle görmesi, gözü kapalı başkasının arkasında yürümesinden her zaman iyidir.

Descartes, kişinin mutluluğu elde etmesi için her türlü otoriteden kurtulması gerektiğini iddia etmektedir. İnsanların içinde yaşadığı toplumun birtakım değerleri bulunmaktadır. Özellikle Ortaçağda fikir âleminde, her alanda birtakım otoriteler vardır. Otorite olarak kabul edilen bu bilginlerin görüş ve düşünceleri tartışmak, bunların hilafına bazı

¹⁵ Descartes, *Metot Üzerine Konuşma*, s. 30

¹⁶ Descartes, *Felsefenin ilkeleri*, s. 6.

fikir ileri sürmek yasaktı. Descartes ileri sürdüğü metotla halktan, örften, aileden ve çevreden, okuldan ve otorite kabul edilen din bilginlerinden alınan yalan, yanlış, karışık ve bulanık fikirlerden kurtulmayı hedeflemektedir.

2) Kararlılık

Temelli ahlâkın ikinci kuralı ve mutlu olmanın diğer bir şartı, aklın bize bahşettiği doğrulara göre hareket etmek, istek ve arzularımıza boyun eğmeden, sabit ve karar sahibi olmak gerekir.¹⁷ Descartes, yapmamız gerekeni rasyonel olarak belirlediğimize göre, kararlı bir irade ile, aklın tespit ettiği bu kararları uygulamak durumundayız. İrade sabit ve devamlı surette aklın emirlerine uyduğu zaman fazilet ortaya çıkar.

Descartes'a göre, fiiller ruh beden ilişkisi sonucu meydana gelirler. Ruh, bedenün bazı eğilimlerini doğrudan doğruya duyar ve onlara birtakım duyumlarla tepkide bulunur. Beden de ruhun birtakım eğilimlerini bazı hareketler olarak gerçekleştirir.¹⁸ Yani ruh ile beden birbiri karşısında, hem etken hem de edilgin olabilen birer etmen durumundadırlar.

Ona göre, insan ruh ve beden ilişkisini beynin biricik çift olmayan organı "kozalaksı bez" sağlamaktadır.¹⁹ Descartes insanda bulunan ruhun akıl ve irade gücünden ve bir de bedenün hayvanî ruhundan bahsetmektedir. Onun hayvani ruhu içgüdü anlamında kullandığı anlaşılmaktadır. Descartes'a göre, "iyi" ye yönelmiş, aklın kontrolünde bir isteme ile duygulanımları yenmek gerekir. Erdem, iradeyi içgüdülerin yani hayvani ruhların yönetimine bırakmamak, içgüdülerin rastlantı olan itiş ve sürükleyişlerine ruhu köle etmemektir. Aksine onları yenecek, onlara dayanacak ruh gücünü insanın kendisinde bulmasıdır. Bu kararlılık insanı mutluluğa götüren yoldur.²⁰ Aksine içgüdülerin kölesi olmuş kararsız insan, ancak kararsız, sığ, gelip geçici hazlara erişir. Ancak bu hazların devamlılığı yoktur. Bu hazların arkasından insanı mutsuz eden acı ve tiksintiler gelir.

¹⁷ Bkz. Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 30.

¹⁸ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007, s. 242.

¹⁹ Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, çev. Mehmet Karahasan, MEB, Ankara 1997, s. 31-32.

²⁰ Bkz. Gökberk, *Felsefe Tarihi*, s. 243.

3) *Elimizde olmayan isteklerden vazgeçmek*

Temelli ahlâkın üçüncü kuralı, elden geldiği kadar, akla göre hareket ederken, elde olmayan bütün nimetlere tamamıyla gücümüzün dışında şeyler gözüyle bakmak ve bu yolla onları hiçbir zaman arzu etmeye alışmaktır. Çünkü memnun olmamıza engel olan biricik şey arzu, esef ve pişmanlıktır.²¹

Descartes insanın iradesini etkileyen arzuları üçe ayırmaktadır:

Meydana gelmesi yalnız bize bağlı olan arzular

Descartes'e göre bu ihtiraslar bizi ancak uyandırdıkları arzu aracılığı ile bir fiil ve harekete sürükledikleri için, kişinin bu arzusunu düzenlenmesi son derece önem arz etmektedir. Ona göre, bu arzunun düzenlenmesi için öncelikle bu arzunun bize bağlı olup olmadığına karar vermek gerekir.²² Descartes bu konuda yapılan en büyük yanlışın bize bağlı olan arzularla olmayanların ayırt edilmemesi olduğunu belirtmektedir. Descartes bize bağlı olan şeyler -bizim hürriyetimiz ile ilgili şeyler- konusunda onları hararetle kabul etmemiz için, onların iyi olduğunu bilmemizin yeterli olduğu kanaatindedir.²³ Bu bilginin neticesi olarak yapılan bir işin, fazilet yolunda yürümek anlamına geldiğini belirten Descartes, kişiye bağlı bu arzunun insanda mutluluk vereceğini ifade etmektedir. Ancak arzulara aşırıya kaçmanın kişiyi mutsuzluğa sürükleyeceği uyarısını yapan Descartes, Aristoteles'in "orta yol" ilkesini çağrıştıran denge halini tavsiye etmektedir.²⁴ Aristoteles bu orta yolun "*phronesis/doğru görüş*"²⁵ sayesinde bulunacağını öne sürerken, Descartes, bu arzulara dengeli tutmanın yolunun "zihni elden geldiği kadar başka bir sürü az faydalı şeylerden kurtarmak ve arzu edilecek şeyi açıkça bilmek ve gözden geçirmek"²⁶ olduğunu iddia etmektedir.

²¹ Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 31.

²² Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 111.

²³ Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 112.

²⁴ Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 112.

²⁵ Bkz. Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, çev. Vehbi Eralp, Sosyal Yayınları, İstanbul 1991, s. 86.

²⁶ Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 112.

Descartes "haz" konusundaki görüşlerinde dengeyi tavsiye etmektedir. Bunun yanı sıra maddî hazlardan ziyade bilgelikten haz duymak gerektiğini düşünmektedir. O gözümüzle gördüğümüz nesnelere, ışığın, renklerin verdiği haz, felsefenin verdiği hazla hiçbir zaman mukayese edilemeyeceği kanaatindedir. Bu yüzden sadece bedenlerini beslemek için yiyecek peşinden koşmayı bir anlamda bohemleşmek olarak görmektedir. Çünkü insan ruh ve bedenden meydana gelen bir varlıktır. Ona göre ruhun gıdası da bilgeliktir.

Başka sebeplere bağlı olan arzular

Descartes'e göre, çok iyi olsalar bile, hiçbir şekilde elimizde olmayan şeyleri, hiçbir zaman ihtirasla arzu etmemeliyiz. Çünkü bu arzular biz onları çok istememize rağmen gerçekleşmeyebilirler.²⁷ Gerçekleşmedikleri takdirde de bizi üzeceklerdir. Ayrıca, özellikle düşüncelerimizi meşgul etmeleri sebebiyle, kendi emeğimizle edinebileceğimiz, elimizde olan şeylere sevgimizi vermemize de engel olabilirler.

Descartes'ın bize bağlı olmayan arzular hususundaki görüşlerinin büyük ölçüde Epikuros'la paralellik gösterdiği görülmektedir. Epikuros da elimizde olmayan, ulaşamayacağımız şeyleri istemememiz gerektiğini savunmaktadır.²⁸ Ona göre, acıdan kurtulmak için çok fazla bir şeye gerek yoktur. Ekmek ve suya sahip olan yeterli derecede varlıklı sayılır. Epikuros, hayatını bu anlayışa göre yaşayan kimsenin dış dünyadan etkilenmeyeceğini ve dışardan gelen felakete kolayca tahammül edeceğini iddia etmektedir. Descartes, elimizde olmayan arzular konusunda büyük ölçüde Epikuros'un bu düşüncelerinden farklı düşünmediği görülmektedir.

Descartes'a göre, boş arzularla başa çıkabilmek için iki çare vardır: Birincisi, âlicenaplıktır, ikincisi ise "Allah'ın hikmeti" üzerine dü-

²⁷ Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 112.

²⁸ Bedia Akarsu, *Mutluluk Ahlakı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1998, s. 99.

şünmek, tefekkür etmektir.²⁹ Elimizde olmayan şeylerin “ilahi hikmet”le Tanrı tarafından ezelde takdir edilmiş olduğunu düşünmeyi tavsiye eden Descartes, aksi takdirde elimizde olmayan şeylerin peşinden koşmak suretiyle kendimizi mutsuz edeceğimizi ileri sürmektedir.

Descartes aklın yanılmaz olduğunu iddia etmemektedir. Descartes’a göre, yanılma insanlar için kaçınılmazdır. Eğer davranışlarımız bilgimizin neticesi olarak ortaya çıkar ve biz yanılırsak, bu bizi mutsuz etmez. Zira akıl bunun kaçınılmaz olduğunu takdir edecektir. Ancak taklit neticesi ortaya çıkan sıkıntılar kişiyi mutsuz eder. Burada akıl bize sınırlarımızı göstermekte, yanılmanın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Descartes akıl ile elde edilen bilgilerin her zaman mutluluğu getiremeyeceğini söyleyerek Sokrates’ten ayrılmaktadır. Daha önce değindiğimiz gibi Sokrates irade zayıflığına inanmamaktadır. O bilen kişinin zorunlu olarak doğru davranacağını iddia etmektedir

Bize ve başkasına bağlı olan arzular

Descartes bizim dışımızda meydana gelen hadiselerde herhangi bir tesadüf görmez. Ona göre, talih diye bir şey söz konusu değildir. Meydana gelen her olay ilahî takdirin neticesidir. İlahî takdir bizim cüz’î irademize bıraktığı alan dışında şaşmaz ve değişmezdir. Bu ilahî düzen, doğru düşünüldüğü zaman başka türlü olması istenilmeyecek bir düzendir.³⁰ Descartes’a göre, bazı olaylarda biz tercih hakkımızı kullanırız, ama olay tamamen bizim kontrolümüzde de değildir.³¹ Bu durumda yapılması gereken, en uygun tercihi yapmaktır. Ona göre, bazen yaptığımız tercih sonucunda birtakım fenalıklarla karşılaşabiliriz. Ancak bunun için üzülme gerek yoktur. Çünkü bu kaçınılmaz bir durumdur. Descartes’a göre, akıl bunu bu şekilde kavradığı takdirde mutsuz olmamak gerektiğini kavrayacaktır.³² Descartes aklımızın emrettiği hususları yerine getirdiğimizde, daha sonra yanıldığımızı anlasak bile pişman olmamıza gerek

²⁹ Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 113.

³⁰ Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 114.

³¹ Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 115

³² Bkz. Descartes, *Ruhun İhtirasları*, s. 115.

olmadığını iddia etmektedir. Zira ona göre, bunda bir kusurumuz olmadığını bilmekteyiz.³³

Descartes mutluluk ile üstün iyi ve işlerimizin yönelmesi gereken son gaye ve hedef arasında ayrılık bulunduğunu iddia etmektedir. Ancak ona göre, biz hem mutluluğu, hem de üstün iyiyi işlerimizin gayesi olarak görebiliriz. Çünkü üstün iyi bütün işlerimizde hedef edinmemiz gereken bir şeydir. Üstün iyiden doğan ruhsal dinginlik de bizi üstün iyiye doğru çekmektedir. Descartes, bu meyanda görüşler ileri süren Epikuros'un görüşlerine katılmaktadır. Ona göre, mutluluğun mahiyeti ve hayatımızın gayesi ile ilgili olarak Epikuros'un ruh dinginliğini koymuş olması isabetidir. Bizim sorumluluklarımızı bilmemiz bizi bazı şeyleri yapmaya zorlasa da bu bize mutluluk getirmeyebilir. Bu yüzden sonunda mutluluk olmayan bir fiili tutkuyla yapmayız. Fakat ona göre, faziletin mükâfatı olan mutluluk da ancak fazilet sayesinde elde edilir.³⁴

Descartes mutluluk üzerine kurulabilecek biricik zevkin ruh zevki olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Epikuros muhalifleri onun "zevk" ile ilgili sözlerini bilerek maddî haz anlamında kullanmaktadırlar. Ancak mutluluk ruh memnuniyetinden ibarettir.

Sonuç

Descartes'ın mutluluğu büyük ölçüde bilgeliğe bağlamaktadır. Ancak Descartes, iradeye vurgu yapmakla, irade zayıflığına inanmayan, bilgiyi eylemin temeline yerleştiren, kendisi için doğru ve yararlı olanı bilen kimsenin zorunlu olarak iyiliği işleyeceğini iddia eden düşünürlerden ayrılmaktadır. Onun mutluluk anlayışı mutlu olmak isteyen kişinin evrenle barışık yaşamasını, gerçekleşmesi kendisine bağlı olmayan istek ve arzuların peşine düşmemesi gerektiğini tavsiye eden stoa düşüncesiyle benzerlik taşımaktadır. Descartes'ın mutluluk anlayışının bir diğer belirgin noktası ise, onun dinin Tanrı-âlem anlayışına göndermede bulunarak evrenin işleyişini "ilahî hikmet" ile açıklamış olmasıdır. Ona göre, kişi

³³ Bkz. Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 31.

³⁴ Bkz. Descartes, *Ahlak Üzerine Mektuplar*, s. 38.

ilahi hikmeti anlayınca başına gelen birçok şeyin kaçınılmaz olduğunu anlayacak ve boş yere kendisini mutsuz etmeyecektir

Descartes'ın ahlâk anlayışı, rasyonalist ahlâk anlayışlarının genelinde olduğu gibi, mutluluk, felsefî düşünceye sahip olan azınlığa hasredilmiş görünmektedir. Mutluluk bilgelik sonucunda elde edilmektedir. Bilgelige sahip olmayan avam için mutluluk değil, ancak bahtiyar olma imkânı bulunmaktadır. Ayrıca Descartes zımnen dinin ahlâk anlayışının insanları mutlu edemeyeceğini iddia etmektedir. Ancak bunun doğru olup olmadığı ayrıca ele alınması gereken bir konudur.